

Over de taal van Haaksbergen

De taal van Haaksbergen: Twents-Graafschaps

Hieronder is de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Haaksbergen ligt daarop net buiten het licht oranje gebied, in het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents-Graafschaps wordt genoemd. Iets meer naar het noordoosten wordt Twents gesproken volgens Jo Daan, die deze kaart in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Haaksbergen vlakbij de grens met het 'echte' Twents

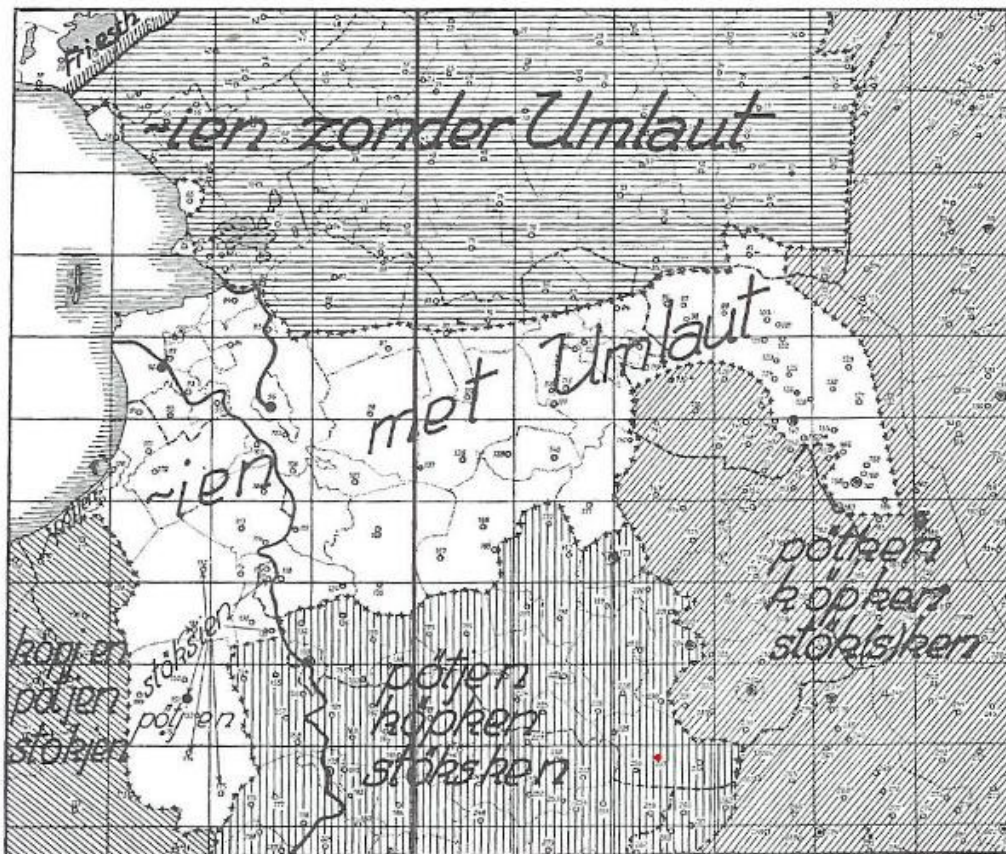
De grens tussen het Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*, zoals in Haaksbergen.

In heel Twente, zowel west als oost, wordt echter niet *stark*, maar *staark* gezegd voor 'sterk'.

Haaksbergen ligt niet in het gebied waar *nich* voor 'niet' wordt gezegd (*nich* hoort men oostelijker). Volgens Dijkhuis 1995 zegt men in Haaksbergen *ni: het stek um ni zo nauw!* 'het komt er niet zo op aan'.

Daarnaast zijn er nog andere verschillen tussen de taal van Haaksbergen en bijv. Enschede, bijv. in de verkleinwoorden op *-ken*: Haaksbergen ligt in het gebied waar wel *köpken* = kopje, *stök(s)ken* = stokje gezegd wordt, maar daarnaast *pötjen* = potje, terwijl men oostelijker *pötken* hoort.

G.G. Kloeke tekende al in 1926 onderstaand kaartje van de verkleinwoorduitgangen. Haaksbergen (rode stip) ligt in het verticaal gearceerde gebied.

"De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 825.

Echt Twents: kenst doe dat?

Echt Twents is onder andere de vorm *doe* als aanspreekvorm voor 'jij', al komt deze ook voor buiten het 'echt' Twentse gebied: men hoort het ook in Vriezenveen en Rijssen (maar niet in Markelo en Diepenheim volgens een kaartje van Kloeke in 'De taal van Overijssel' (1931)).

In Haaksbergen kan zowel *doe* als *ie* gebruikt worden (in verschillende omstandigheden, zie daarvoor Dijkhuis 1995, bij *doe*).

De aanspreekvorm *doe* is onlosmakelijk verbonden met de persoonsvorm van het werkwoord op –s en klinkerwisseling in de stam van het werkwoord:

blieven ‘blijven’: *doe blifs* ‘jij blijft’, *blifs doe?* ‘blijf jij?’

sloan ‘slaan’: *doe slöts* ‘jij slaat’, *slöts doe?* ‘sla jij?’.

Wordt niet de aanspreekvorm *doe* gebruikt, maar *ie*, dan is de uitgang van het werkwoord een –t, en verdwijnt ook de klinkerwisseling:

blieven - *ie blieft*

sloan – *ie sloat*.

Uit de woordenlijst van 't Hoksebarges

(Uit Dijkhuis 1995)

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Hee was zo heilig as nen spinnekop.*
2. *Wo deent dat too?*
3. *'k Hebbe nen tealder kot loaten vallen.*
4. *Je hebt de zollen kats duur*
5. *'t Skient oet n gellen.*

Verder lezen/studeren

Een belangrijke bron voor de taal van Haaksbergen is *Taal van Haaksbergen*, een verzameling woorden, zinnen en gezegdes van Dinant Dijkhuis (overleden 1976), die in 1994 is uitgegeven voor de Twente Akademie in Enschede. De tweede druk is van 1995. Het boek telt maar liefst 372 bedrukte pagina's.

Daarnaast is ook veel te vinden in *Taal en volk van Twente*, van H.L. Bezoen (Assen 1948).

Poëzie:

Berghege, H. *Oet Hoksebarge: Bloemlezing uit de gedichten van de Haaksbergse dichter Herman Berghege*. Haaksbergen, 1983. Van dezelfde auteur: *Uit het land van den Tubant*. Enschede 1903.

Oplossingen:

1. Hij was ontzettend boos.
2. Wat heeft dat voor nut?
3. Ik heb een bord kapot laten vallen.
4. Je hebt een gat in je zolen.
5. Het heeft een geelachtige kleur.